

Thylands vidunderlige folkesagn

AF HANS ELLE KILDE

Thylands største Digter, *J. P. Jacobsen* fortæller i Novellen ”Mogens” om en purung thylandsk Herregaardsfrøken Thora, der deler Almuens Tro paa overnaturlige Væsener i Bjærg og Høj, i Træ og Sø og Hav, dybt grebet som hun er af, hvad den store norske Folkemindesamler Moltke Moe har kaldt ”Almuens mytiske Tænkesæt”.

Mogens, Digterens Ønskejæg, stærk, rask, ubundet, rig, staar en Solnedgangstime paa en Høj i en Herregaardshave, man kunde tænke sig Øland i Harring Sogn, sammen med Thora, Digterens Drømmebrud, og skuer ud mod den ligeoverforliggende Grønhøj. ”Nu er Trolde i Grønhøj glade, nu Solen er helt nede,” sagde Thora. – ”Saa-aa !” svarede Mogens. – ”Ja! ved De ikke nok, at Trolde elske Mørket?” Mogens smilte. ”Ja, De tror nu ikke paa Trolde, men det skulde De dog gøre. Det er saa dejligt at tro paa det Altsammen, paa Højfolk og Elvepiger. Jeg tror ogsaa paa Havfruer og paa Hyldekvinden, men Nisser! hvad skal man med Nisser og Helheste? Det bliver gamle Maren vred over, naar jeg siger det; for dét, siger hun, er der ingen Gudfrygtighed i at tro paa, dét, som jeg tror paa, saadan Noget, som ikke kommer Folk ved, men Varsler og Kirkegrimer de er med i Evangelium, siger hun. Men hvad siger De?” Ja, hvad siger Mogens, Naturalisten og Modernisten. Han svarer Thora, der har sagt: ”De holder bestemt ikke af Naturen?” – ”Der er ingen Bakke saa nøgen, ingen Tørvegrav saa firkantet, ingen Landevej saa kedelig, at jeg ikke et enkelt øjeblik kan forelske mig deri.” Men Thora indvender imod Mogens: ”Men hvad Fornøjelse kan De da have af et Træ eller en Busk, naar De ikke forestiller Dem, at der bor et levende Væsen i dem, som aabner og lukker Blomsterne og glatter Bladene. Naar De ser en Sø, en dyb og klar Sø, er det saa ikke derfor, at De holder af den, fordi De tænker Dem, at dybt, dybt nede *der* lever der Væsener, der have deres Glæder og Sorger, deres eget underlige Liv med underlige Længsler, og hvad kønt er der for Eksempel ved Bredbjærg Grønhøj, naar De ikke forestiller Dem, at det derinde myldrer og summer med smaa, smaa Skikkelser, der sukke, naar Solen staar op, men begynde at danse og lege med deres skønne

Skatte, naar Aftenen kommer. ” ”Hvor er det underligt smukt,” tilstaar Mogens, og J. P. Jacobsen med ham, for Modernisten og Naturalisten J. P. Jacobsen kunde nemlig saa lidt som Romantikeren og Æventyrdigteren H. C. Andersen glemme de Æventyr, de Sagn fra gamle Dage, som han har kendt og glædet sig over fra sine Barndomsaar i Thisted.

En Stump Æventyrparodi, der har frydet ham som Barn, maa absolut med i ”Mogens”:

”Jo,” fortsatte han, ”saa begyndte Bonden da at løbe tre Gange rundt om sig selv og synge: ”Til Babylon! til Babylon! med en Jærning gennem mit Hoved.” Saa fløj han og hans Kviekalv, hans Oldemor og hans sorte Hane; de fløj over Have, saa brede som Arup Vejle, over Bjærg, saa høje som Jannerup Kirke, henover Himmerland og gennem det Holstenske lige til Verdens Ende. Der sad Trolde og spiste Davre; han var lige færdig, da de kom. ”Du skulde være lidt gudfrygtig, Fa’erliil,” sagde Bonden, ”ellers kunde det være, du kom Himmerig forbi.” Ja han vilde gerne være gudfrygtig. ”Saa maa du læse fra Bords,” sagde Bonden ... ”Nej jeg vil ikke fortælle mere,” sagde Mogens utaalmodigt.

Og hvad de thylandske Sagn, udsprunget af ønskedrømme hos den thylandske Almue, J. P. Jacobsen tilhørte fra Fødslen af, har betydet for Digteren, kan vi skønne af, at J. P. Jacobsen i sit eget dybt personlige Elskovsdigt ”I Længsel, i Længsel jeg lever” spørger den Ungdomselskede, som han ikke fik, maaske fordi hun purung er død fra ham, som Gerda fra Niels Lyhne:

Du Blomst i Dugg!
Du Blomst i Dugg!
Hvisk mig Drømmene dine,
Er der i dem den samme Luft,
Den samme sælsomme Elverlandsluft
Som i mine?

Det var der, ellers havde J. P. Jacobsen aldrig lagt Thora sit eget Elskovsdigt i Munden som *hendes* Ejendom, som Udtryk for *hendes* Væsen.

J. P. Jacobsen har desværre ikke optegnet til Eftertiden de thylandske Folkesagn, han hørte i sin Barndom i Thisted, fyldte som de for ham var

af den thylandske Sagnfortællings ”Elverlandsluft”, men det er der heldigvis mange Thyboer foruden ham, der har gjort. En af dem, Gaardmand *Lars Dybdahl* i Hundborg, kalder 1857 sine Optegnelser ”Thylands vidunderlige Folkesagn”. Han sender dem til sin Svigerinde Fru Elise Dybdahl i Sennels Præstegaard med disse Indledningsord: ”... men da du har gjort os den Fornøjelse at slaa din Bopæl op her i Egnen, saa finder jeg mig som en Broder forpligtet til at gøre dig bekendt med Thylands usynlige Beboere samt de vidunderlige Begivenheder, der har, ja endog endnu, men dog i mindre Grad end forhen, eksisteret. Jeg kalder det et lille Skrift, da det indeholder ikke mere, end hvad jeg for det meste i min Barndom har lyttet mig til, og er kuns, som en Vanddraabe imod Havet. De gamle have for Resten taget alle Ting med dem i Graven, saa vi næsten maa sige, at vi i denne Vej leve i en uvidende Tilstand.”

Lars Dybdahl begynder med at fortælle sin kære Veninde Elise om, hvorledes disse Thylands Sagnvæsener efter Folketroen var opstaaet:

”Oprindelsen til disse usynlige Beboere skal efter de gamles Formening være udstødte onde Engle fra Himlen. De, der faldt paa Høje, kaldte man Højfolk, og de boede deri; og de, der faldt paa Bakker eller Bjerge, fik Navn af Bjergmænd og var af en uhyre stærk Race; og de, der faldt paa Huse, fik Navn af Nisser, var ikke større end smaa Børn og altid bar en stor rød Hue paa Hovedet, og det bemærkes, at hvem eller hvo, der havde en Nisse i sit Hus, blev velhavende Folk. Atter nogle faldt paa Hylde- eller Elletræer, disse kaldte man Ellefolk, og de boer derunder. Atter blev der udstødt een, som ingen rigtig Bopæl fik. Han blev og er endnu til denne Dag en Landløber og kaldes Djævelen eller Belsebub. Af ham, ved ham og i ham skulle alle vidunderlige Begivenheder, som vi herefter ville tale eller høre noget fortælle om, være. Disse Beboere kunne af og til gøre dem synlige for os, og var saa i Menneskeskikkelse, kun dette undtagen, at deres Ben vare kuns et Kvarter lange, men saa var Overdelen igen saa meget længere, at de udgjorde alligevel et Menneskes Højde. Der vare ogsaa enkelte Mennesker, der kunde se dem til enhver Tid, f. Eks. de som vare fødte Juleaften, og saa nogle, som med Snedighed havde listet sig til nogen af Højmandens Klogskaber. Ja hvad Angst, Frygt

og Bæven maa vi ikke tænke os, at vore salige Forfædre have gaaet i, naar vi forestiller os, at ikke en Høj, ikke en stejl Bakke nogensteder var at se, at det var jo ogsaa fyldt med disse Djæвле eller Dværge, som man ogsaa kaldte dem. Hvor man saae et gammelt Hylde- eller Elletræ, turde man ikke røre det; thi fornærmede man dem i mindste Maade, saa kunde man være sikker paa, at der ramte os et Uheld. Ingen turde næsten vove at gaa alene til Nabohus om Aftenen; fordristede nogen sig dertil, maatte de være forsynet med et Fyrstaal og en Flintesten, thi ved at give Ild dermed, kunde man forjage dem.”

Lars Dybdahl slutter sin Sagnsamling med denne Efterskrift:

”Saadanne Fortællinger kunde nok i min Barndom gaa an at høre i selve Hjemmet. Men naar jeg i Forsamlinger hørte Tale om Spøgelser og Gengangere: En kunde fortælle, han havde der set en hovedløs Hest; en anden havde ikke kunnet gaa paa dette Sted for en sort Hund, en tredie havde der været i Følge med en Genganger, som bar sit Hoved under sin Arm; et Sted kunde man ikke gaa, uden at blive vildledet; et andet Sted kunde ingen gaa uden at komme i Vejgrøften osv., saa var jeg mangen Gang saa bange, at jeg tænkte ved mig selv: blot Du var hjemme i Aften, saa skal du aldrig gaa ud om Aftenen mere.”

Vi vil i det følgende med Lars Dybdahl give en lille Skildring af ”det Utrolige, der har gaaet i Folkemunde, maaske en Del deraf i flere hundrede Aar.” Vi begynder med et lille Udvalg af Lars Dybdahls mange Højfolkesagn:

”Der er en Høj vesten for Thisted, kaldet Langdoss (dvs. Langdysse). Der skal den bekendte stærke Niels Christian Iversen i Kaastrup have faaet hans ualmindelige Styrke. Han laa, medens han var Dreng ved Højen en Middagsstund og var falden i Søvn. Da han vaagnede, frygtede han for Skænd, fordi han havde biet saa længe, og han gav sig uden videre til at græde. Men saa kom Højmanden ud med en Skefuld Grød og sagde: ”Du maa ikke græde, spis den.” Drengen spiste den, og den smagte saa godt. Han bad derfor om en Skefuld til, men Højmanden sagde: ”Du kan ikke taale mere, saa bliver du for stærk, men gaa nu hjem og sig, at du har faaet af Højmandens Grød, saa lader de nok være at skænde.” Og deraf skal Niels Iversen have faaet hans store Styrke, som er meget bekendt”.

Det var meget om at gøre, ikke at forulæmpe Højmanden i hans Høj, f. Eks. ved at køre Jord bort fra Højen. Hvorledes det saa kunde gaa, fortæller Lars Dybdahl:

”Der var ogsaa en Høj paa en Mands Ejendom i Skyum, der var nogen Beboere i. Denne Mand var meget gerrig paa Jord. Han gav sig en Dag til at pløje nogle Furer ned fra Siden af Højen. Men knap nok havde han pløjet tre Furer, før den ene Hest styrtede. Som han og hans Kone om Aftenen meget bekymret sad og talte med hinanden derom, hørte de en Stemme udenfor Vinduet, som siger: ”Hvis du vil lægge disse tre Furer tilbage igen, saa skulde de nok være dig lige saa gode som denne Hest. Næste Dag lagde han Furerne tilbage igen og pyntede Højen af. Om Morgenen derefter han kom ud i Stalden, da stod der en Hest i den døde Hests Sted.”

I sit dejlige Genforeningsdigt fra Vinteren 1918 siger Henrik Pontoppidan:

Det lyder som et Æventyr
et Sagn fra gamle Dage,
en røvet Datter dybt begrædt
er kommet frelst tilbage.

Ogsaa den Slags Sagn fra gamle Dage kender Lars Dybdahl og optager dem i sine Optegnelser, ”Thylands vidunderlige Folkesagn”:

”Der er ogsaa en Høj i Thorsted, som kaldes Thorshøj. Højmanden dér tilranede sig en Gaardmands Datter, som boede ved Siden af Thorshøj. Hun var borte i to Aar, og ingen vidste, hvor hun var. De troede rigtignok ikke Højmanden for vel, men de kunde alligevel ikke være sikker derpaa, før det engang hændelsesvis kom for Dagen. Datteren blev frugtsommelig ved Højmanden. Da Tiden kom, hun skulde føde, kunde hun ikke blive forløst, før en kristen Jordemoder kom til hende. Højmanden satte sig paa hans Hest, det vil sige, det saa ud for os til at være en Hest, og red til Dollerup Jordemoder. Hun turde ikke nægte ham det, satte sig derfor bag ved ham paa Hesten og kom straks ind i Højen, uden at vide hvorledes. Hvor de straks genkendte hinanden, men til ingen Nytte, derfra kunde hun ikke komme. Da hun nu var bleven forløst, siger hun saa stille til Jordemoderen: ”Saa snart han kommer hjem med dig, saa skal du i en Hast lade dig skride bag af Hesten, ellers kommer du med tilbage igen til Thorshøj, og saa kommer du aldrig mere herfra.” Jordemoderen

gjorde, som Pigen havde sagt, og idet hun var kommen af Hesten, siger Højmanden: ”Den har ikke slaaet dig paa Mund, som lærte dig det.” Han kastede derpaa en stor Mængde Guld til hende og red bort.”

I denne Fortælling blev den røvede Datter dybt begrædt, vel forløst af sin Kvide ved en kristen Kvindes forløsende Haand, men det var umuligt for hende at komme tilbage til sin Moder hjertenskære. I andre Thylandssagn lykkedes det derimod at befri den røvede Datter af Ugerningsmandens Vold:

”Der var ogsaa et Sted i Vebberstoft, Villerslev Sogn, at en Pige blev saaledes borte, og hun var det nok i lang Tid, indtil engang hendes Broder kom til at pløje ved Siden af en Høj. Just ligesom han gik og pløjede, blev han hende af og til vaer udenfor Højen, men ligesom han saa hende, saa forsvandt hun igen. Deres Ind- og Udgange var der ingen, der kunde forstaa. Endelig er han saa nær engang, han er ude, at han kom mellem hende og Højen, og saa kom han til at tale med hende. Hun sagde da til ham: ”Det eneste Raad til at komme herfra er, at du pløjer tre Furer lige fra Højen og hjem til Døren. Derpaa spænder du den frahaands Hest fra og rider paa den, paa disse tre Furer. Jeg skal nok være færdig, naar du kommer at sætte mig op til dig, men vogt dig, at Hesten ikke træder udenfor Furerne, thi saa er det forbi med os begge, for Højmanden kommer nok bag efter os. Naar vi saa kommer hjem, saa kommer han og vil skænke dig med Vin i et Guldbæger. Du skal ogsaa tage det, og lade, som du drikker, men alligevel kaste det over din Aksel og putte Bægeret i din Lomme.” Som sagt, saa skete det, og Pigen blev saaledes frelst.”

”Ja, disse Høj- og Bjergfolk vare nok gruelig skræksomme,” siger Lars Dybdahl, ”og forvoldte Mennesket megen Angst og Uro, men Ellefolkene vare paa en Maade meget farligere, thi de vare saa begærlige efter de nyfødte Børn, at hvis vi ikke brugte den største Aarvaagenhed og Paapassenhed, indtil Barnet blev døbt, saa kunde vi være sikre paa, at det blev omskiftet af Ellekonen. Det vil sige, hun tog Barnet og lagde et af hendes egne i Stedet, og det skal nok være den første Aarsag til, at Hjemmedaab kom i Brug. Disse Børn, som Ellekonen lagde i Stedet, saa i Førstningen ud, som dem de tog, men jo ældre det blev, des mere afskyeligt blev det, og gerne som vanvittigt. Der er mange den Dag i

Dag (1857), der bærer Frygt og bruger til Forsigtighed en Synaal i deres Svøb, thi hvor hærdet Staal er, der kan Ellekonen ikke komme.

–
En Kone, der kom til at bære Frygt for, at det ikke var hendes eget Barn, hun ammede, fik af en klog Kone det Raad, at hun skulde rent afklæde Barnet og gaa ud paa Møgdyngen med det, samt tage et Ris og uden Afladelse piske det. Dets

Potte Sødgrød med en god Skefuld Smør i hver Aften. Hvad deres Løn var, kender jeg ikke, men nogle mener, at Nisserne som Djævelens Disciple vilde høste deres Løn paa den anden Side, og det er jo nok tænkeligt, at de ikke gik saaledes og slæbte og trælledede for ingenting, ja endogsaa modtog Prygl som en Foræring, naar hans Arbejde ikke kunde gaa rask nok fra Haanden.”

Bautastene paa den mærkelige Oldtidskirkegaard paa Højstrup Mark i Tømmerby Sogn. Gravpladsen, der menes at stamme fra det 10 Aarhundrede, blev i 1881 undersøgt af Nationalmuseet, der optalte 73 Bautastene. Paa dette Tidspunkt var der dog fra Stedet fjernet en Mængde af de største Sten, der var hugget op og anvendt til Byggeri i Omegnen.

Skrigen skulde hun ikke bryde sig om, jo stærkere det skreg, jo bedre det var. Hun gjorde det ligesaa, men det varede ikke længe, før Ellekonen kom med det naturlige Barn, kastede det til Moderen og sagde: Jeg har aldrig været saa haard imod dit, som du er mod mit, og dermed forsvandt hun tilligemed det unaturlige Barn. Konen blev da hjerteglad ved hendes eget Barn, men det blev aldrig saaledes som andre Børn, fordi det havde faaet af Ellekonens Mælk.”

”Nisserne derimod,” siger Lars Dybdahl, ”var af en ganske anden Kaliber end disse usynlige Djævlé, der alle Tider vilde tilføje dem ondt. Thi den Nissen var hos, var han altid underdanig, søgte ved alle Lejligheder at gøre Tjenester, og kort sagt han søgte at forbedre hans Herres Kaar. Og hans hele Underholdning var kun en lille

En saadan Nisse havde efter Lars Dybdahls Mening den rige Fru Anne Søe paa Kjølbysgaard. ”Hun var saa umaadelig gerrig, at hun ikke nænnede at faa hendes Korn malet i nogen Mølle. Hendes Piger skulde derfor op to og tre og undertiden fire Timer hver Morgen før Dag, for at male paa hendes Haandkværn. Da de en Aften bad Fruen blive fri næste Morgen for dette belæssede Arbejde, saa svarede hun: ”Ja, men saa skal I blive i eders Senge, saa skal jeg male i Morgen,” og det gik ogsaa saaledes. Næste Morgen vaagnede Pigerne ved den forfærdelige Alarm, som Kværnen gjorde, hvilken var saa voldsom, at de aldrig havde hørt Magen. De hviskede da til hinanden, at de vilde op at kigge ved Døren. De listede dem saa stille hen til Nøglehullet, og da kunde de se en lille Dreng

med en lang rød Hue paa Hovedet, som malede, og Fruen stod bag ved ham med en Hundepisk og piskede paa ham af alle Kræfter. Endelig holdt han stille og siger: ”Her er for mange øjne”, og i det samme forsvandt han. Pigerne fattede da ind i deres Seng, men næste Dag siger Fruen til dem: ”Nu skal I faa Lov til at male for Eftertiden. I kunde, som jeg bad eder, have blevet liggende i eders Seng.”

Om *Havfolket* fortæller Lars Dybdahl ikke, men det gør Digteren *Johan Skjoldborg*, der i Aarene 1881-89 var Hjælpeleer i Kollerup i Vester Han Herred:

”For mange Aar siden var to Fiskere ved Torup Strand ude at fiske paa Havet Lillejuleaften. Da skød der en Havfrue op af Bølgerne. Fiskerne vidste, at man skulde give Havfruen noget, saa spaaede hun. Den ene Fisker trak da sine Stuthoser af (dvs. Hosier uden Fødder), som han havde uden paa sine rigtige Hosier, og dem kastede han saa ud til Havfruen. Saa sagde hun:

Ro i Land, ro i Land, du ædle Mand,
som mig Stuthoser gav;
det suser og bruser i Nord,
ellers faar du din Juleaftensnadver her i Aar.

Fiskerne roede da skyndsomst mod Stranden, og næppe var de kommet paa Land, før der rejste sig en voldsom Storm.”

I sin pure Ungdom kaldte J. P. Jacobsen sig for ”Havør” som Udtryk for sin Betagelse af Havets Bølgebrus. Om en saadan ”havør” Mand fortæller *Th. Bjørndal* i ”Skattegraveren” fra 1885:

”Om en Mand fra Istrup siges der, at han havde for Vane at gaa ned til Havet om Nætterne for at se efter Vraggoods. Engang kom der en Havfrue og sang saa dejligt for ham. Han blev nu meget mere tiltrukket af denne Sang, og han gik nu hver eneste Nat til Havet i et halvt Aars Tid, mens Folk kunde se, at han tæredes hen Dag for Dag. Undertiden var han lidt underlig, og til saadanne Tider sang han de Melodier, han havde hørt af Havfruen. Til sidst forsvandt han, og alle troede da fuldt og fast, at Havfruen havde lokket ham til sig i sin vaade Bolig.”

De tilsvarende svenske Sagn om Nøkkens hemmelighedsfulde og underligt dragende Spil ved Søer eller Elve kendes ikke fra Thyland, mig bekendt. I Stedet for kender vi her som

andetsteds i Danmark det gribende Sagn om det aarlige ligesom skæbnebestemte og derfor uafvendelige Menneskeoffer:

Om *Ove Sø* i Hassing Herred fortæller Lærer *L. N. Bertelsen* i *Ø. Vandet*, at ”Søen kræver sin Mand hvert Aar, og den, der har prøvet at holde Regnskab med det, paastaar, at det nok maa være saa, for tager man en længere Aarrække, saa skal det nok slaa til, at lige saa mange Aar der er gaaet, lige saa mange Mennesker er der druknet i *Ove Sø*. Der skal være dem, der har hørt et Varselsraab fra Søen, naar det er blevet for længe, inden den har faaet sit Offer, og det lød saadan: ”Tiden og Stunden er kommen, men Manden er ikke kommen, men Manden er ikke kommen!” Saaledes fortælles der: En Dag, da Tjenestepigerne fra *Kovstrup* stod ved Søen og vaskede Faar, hørte de dette Varsel. Da saa de noget efter Drengen kom ridende med et Kobbelt Heste for at vande dem ved Søen, saa advarede Pigerne ham om at være forsigtig og ikke vove sig for langt ud, for Søen havde nylig varslet. Men Drengen var jo en rigtig Dreng. Han skulde vise Pigerne, at han ikke var bange, og de skulde da heller ikke tro, at de kunde narre ham og bilde ham saadan noget ind. Han red maaske endog lidt længere ud, end han plejede. Men pludselig plumpede Hesten ned med Forbenene, saa Drengen kistede ud over Hestens Hoved ned i det dybe Hul og druknede, saa han blev Offeret den Gang”.

Mens Vætteerne i *Bjerg* og *Høj*, *Træ* og *Gaard*, *Hav* og *Sø* som Regel optræder i Menneskeskikkelse, saa kan Vætten i det rindende Vand ikke sjældent optræde i Hesteskikkelse, selv om man i andre Egne af Danmark som f. Eks. ved *Odense Aa* eller ved *Ry Aa* i *Vendsyssel* kender en Aamand, der kræver Offer. Et Mytenavn som det velkendte skaanske Navn *Bækkehesten* kendes dog ikke i *Thy*. Her kan Hesten endogsaa være en hovedløs Spøgelsehest:

”Vejen, der fører forbi *Langvig*, blev undertiden, naar det var *Højvande* i *Ove Sø*, helt sat under Vand og var da især om Aftenen vanskelig at færdes ad for gaaende Folk. Der mødte da ofte en hovedløs Hest, som de *Vejfarende* kunde ride paa, og de kunde saa komme frem paa denne Maade. Da var der en Nat, at der stod fem Mænd og kunde ikke komme over, men saa møder Hesten og tager dem op alle fem paa én Gang. Da de nu var

komne i Vandet, siger den ene af dem: ”Det er da en dejlig Hest, vi har at ride paa!” Lige med ett stod de i Vandet til midt paa Livet, og Hesten var borte.”

Rimeligvis er Sagnet paa sin Vandring til Thy blevet mangelfuldt optegnet. I andre Egne af Landet lyder det forundrede Udbrud, som følger, omtrent: ”Jesus Kristi Kors, aldrig saa jeg større Hors!” Jesu Navn bryder den overnaturlige Hests Kraft til at bære Vandrerne over Bækken. De ligger da i Vandløbet og plasker og maa redde sig selv, som de bedst kan. - Om de vældige *Kæmpesten* rundt om paa Thylands Marker fortælles der mig bekendt aldrig, at der bor Dværge i eller under Stenen, saaledes som under Hyldetræer eller andre mærkelige Træer. Et enkelt Vidnesbyrd kendes derimod fra det saa nærliggende Mors. Om Melderaasstenen i Skallerup fortælles, at en gammel Mand havde staaet deroppe paa Bakken og havde hørt Ellefruen sidde dernede og synge. Det typisk thylandske og forøvrigt ogsaa almindanske Kæmpestenssagn er, at disse Stene i fordums Tid er blevet kastet af Kæmper eller Kæmpekvinder først efter hverandre, og siden, efter Kristendommens Indførelse, efter de for Kæmperne saa forhadte Kirker eller Kirkeklokker.

Om de to Genbosogne Heltborg i Thy og Karby paa Mors fortælles der 1769, at de har deres Navn af de Thybo Helte og de Morsing Karle, som skal have kastet store Stene til hverandre over Fjorden. Vist er det, at der endnu findes en Mængde af store Sten paa begge Sider af Fjorden med Huller i, ligesom af Fingre. I 1858 fortæller Lærer *Uhrbrand* Sagnet paa følgende Maade: ”Lige over for Heltborg i Thy ligger Karby paa Mors. En Gang krigedes Folkene i de to Sogne med hinanden, og det var med Sten, som de kastede over Fjorden, thi den Gang var Folk anderledes store og stærke, end de nu er. Men Morsingboerne kom til kort, thi deres Sten kunde ikke naa helt i Land. De blev liggende i den vestlige Side af Fjorden, og der kan man se dem endnu. Men det er ikke Sten, som man nu kaster med Sten, nej, de er saa store som Huse og Høstakke, saa Morsingerne var nogle dygtige Karle alligevel, og derfor kaldte man ogsaa deres By for Karleby, der siden blev til Karby. Men Thyboerne var derimod rene Helte, thi de fik deres Sten helt over paa

Morslands-Siden, og derfor blev deres By kaldt Heltborg, som den hedder det endnu.”

Thylands *hellige Kilder* bærer næsten alle, hvis de da har noget Navn, Navn efter en eller anden katolsk Helgen, især efter St. Thøger, Thylands Apostel.

Det gælder saaledes Thylands berømteste Helligkilde, den St. Thøgers Kilde, som fandtes paa Vestervig gamle Kirkegaard. Folk siger om den, at ”der var en fremmed Bisp, som strandede ved Agger, og han gik ind i Landet for at finde Folk, men paa Vejen faldt han i Søvn. Han havde just gaaet og tænkt paa, hvad han skulde gøre, en Fremmed i et fremmed Land. Som han saa laa og sov, sprang den Vandaare ud under hans Hoved, hvor St. Thøgers Kilde nu er. Siden byggede denne Bisp en Kirke af Tørv og Grene der tæt ved Kilden omtrent paa det samme Sted, saa vi tydelig kan se, at der har staaet en Kirke i gamle Dage. I dette Tørvehus gav han sig til at prædike for vore Forfædre og lære dem Kristendom. Siden gik det bedre, og der blev bygget et Kloster, Vestervig Kloster. Men Kilden har ellers ikke været i det bedste Ord. De vil sige, at alle Heksene samles der St. Hans Nat runden om Kirkegaarden, og da sidder Djævelen inden æ Steger (dvs. Gitteret) midt i Kilden. Saa rider Heksene paa deres Ovntæer til Troms Kirke i Norge”.

”En Karl, som tjente paa Vestervig Kloster, havde hørt Tale om, at Heksene samledes paa St. Thøgers Kirkegaard hver St. Hans Aften for at danse omkring Kilden. Dette ønskede han at se, men det kunde ikke ses af almindelige dødelige, med mindre de havde lagt Kirkegaardsmuld paa deres Hoveder. Han gik da ned paa Kirkegaarden St. Hans Nat hen ad Midnatstid, og efter at han der havde taget Muld paa sit Hoved, kunde han se, at Heksene samledes om Kilden. Enkelte af dem var ham endog til hans store Forundring velkendte. Snart begyndte saa Dansen med al sin Ejendommelighed, og da han havde faaet sin Nysgerrighed tilfredsstillet, vendte han om og vilde gaa hjem. Men i det samme lagde han Mærke til, at hans Kat var gaaet med ham, og den stod og strøg sig saa kælent op ad hans Ben. Han fik da det Indfald at tage Katten og kaste den ind mellem Heksene. Som tænkt saa gjort, og derpaa gik han hjem, klædte sig af og gik i Seng. Men det, han den Nat havde været Vidne til, sysselsatte hans Tanker i den Grad, at han ikke fik bedt sin Aftenbøn og tegnet sig med

Om Ove Sø vil Sagnet fortælle, at Søen tidligere har staaet i Forbindelse med Havet, og at fremmede Skibe lagde ind her. Det var ogsaa denne Sø, der krævede Menneskeoffer hvert Aar. (Ebba Rune fot.)

Korset, som han plejede hver Aften, naar han lagde sig til Sengs. Som han nu laa og ikke kunde sove, hørte han en Kat mjave ved Døren. I den Tanke, at det var hans egen Kat, der kom og vilde ind, da den plejede at ligge i Kammeret hos ham om Natten, rejste han sig og lukkede Døren op. Men aldrig saa snart havde han gjort dette, før Kammeret var fyldt med Katte, der mjavede og skreg, for løs paa ham og kradsede med Klørne, saa han ikke kunde værgе sig for dem. Og de havde sikkert revet ham ihjel, hvis han ikke havde faaet fat i en gammel, rusten Kaarde, som var stukket ind ved en Bjælke under Loftet over Sengen. Med dette Vaaben huggede han nu drabelig løs paa Kattene og var saa heldig at saare en af dem saa haardt, at den straks hinkede skrigende ud af Døren med alle de andre efter sig. Og glad var han, at han blev dem kvit. Han længtes rigtignok ikke efter, at de skulde komme igen, kan I tro! - Den næste Dag rygtedes det, at en Kone i Vesterby var bleven haardt saaret i sit ene Laar, og det viste sig siden, at hun blev halt alle sine Levedage. Kun Karlen paa Vestervig Kloster vidste, hvorledes hun var kommet til denne Skade. Sin egen lille kælne Kat saa han aldrig mere.”

Det er efter mit Skøn ikke tilfældigt, at Heksenes Samlingssted ved Midsommerfesten

har været St. Thøgers Kilde paa Vestervig nedre Kirkegaard. Denne Helligkilde har været til, længe før den tyskfødte Theodgar efter Slaget paa Stiklestad 1030 kom som Missionær til det afsides og dengang sikkert endnu kun lidt kristnede Thy. Vi ved fra hans Helgenlevned, at Vestervig var Midtpunktet for hans Forkyndelse, og da der endnu ikke var nogen Kirke der, rejste han en lille Kirke til Guds Ære, og fattig som han var, for Kristi Skyld, byggede han den af Ris og Kviste. Det har antagelig været Thys allerførste Kirke, bygget nær den hellige Kilde, der i umindelige Tider havde været Thylands religiøse Midtpunkt, ligesom Tibirke og Tisvilde i hedensk Tid maa have været Nordsjællands religiøse Midtpunkt. Denne Helligkilde, der i særlig Grad viste sin Vidunderkraft til Menneskers Helbredelse ved Aarets to store Sommerfester - Vaarfesten ved Sommerens Indtræden omkring første Maj og Midsommerfesten, der oprindeligt maa have været fejret i Sommerens allervarmeste Tid omkring første August - maa have været viet en af de gamle danske hedenske Guder. Oldsagnene fra Tiden før Theodgars Ankomst til Thy maa have fortalt om, hvorledes Guden havde fremkaldt denne Kilde til sine Dyrkeres Gavn.

Hvem denne Gud har været, der aabenbarede sig i Kildevældet paa Døgnets hellige Tider, Solopgang, Middag, Solnedgang og Midnat, ligesom sin Efterfølger og Afløser Theodgar ved St. Thøgers Kilde i Hassing, ved vi ikke med nogensomhelst Sikkerhed, men jeg tror ikke, jeg gætter forkert, at det maa have været den samme Gud, som man i Nordsjælland viede den hellige Birkelund i Tibirke og de tre hellige Kilder i Tisvildes Strandskrænt, den store Himmelgud Tir. At denne Gætning er en Gisning, er vist nok, men Gisningen styrkes af den mærkelige Kendsgerning, at vi i Thys Sagnoverlevering har bevaret Oldsagn om det skyhøje, vældige Træ paa *Tis Eng*, efter min Formening den til Himmelguden Tir viede hellige Eng, den Gud, hvis Navn vi har bevaret i Navnet paa Ugens tredie Dag, Tirsdag, og som er ens med den norsk-islandske Gud Tyr.

I Lyngs paa Thyholm fortæltes der 1856: "Der skal være et Sted, de kalder "Tis' Eng", og der staar et Træ med tre Grene, og det er saa forfærdelig stort, at det ser ud, som det var skyfæst, eller med andre Ord fæstet i Himlen med sine Grene. Der er spaaet om, at det Træ skal tre danske Konger binde deres Heste ved, naar Slaget er saa haardt, at der er ikkun tolvvaars Dreng og Kvindfolk til at kriges. Nogle siger, at det er Kongerne af Danmark, Norge og Sverige, der skal binde deres Heste ved det Træ."

Langt fyldigere er Sagnet om Træet paa *Tis Eng* og om det sidste store Ragnaroksslag kort før Verdens Undergang i det midtre Thy, i Egnen Nord for Thisted i anseelig Afstand fra Thyholm, der ligger Vestervig saa nær:

"Paa "Tis Enge" skal der staa et Træ, som har været savet af mange Gange, men som altid er groet op igen, og om det har Sibylle spaaet, at der skal det engang gaa grueligt til: der skal staa et haardt Slag. Danmark skal da være i Krig, og Fjenderne skal komme herind i Landet sønderfra og lægge det rent øde. Den sidste Rest af den danske Hær skal saa samles paa *Tis-Enge*, og Fjenden staa lige over for den. Og saa kommer den danske Konge ridende paa sin hvide Hest og staar af og binder den ved det Træ, og da begynder Slaget. Det skal gaa Danskerne imod, for de er saa faa, og de skal blive slaede ihjel hver Mand. Men saa kommer Holger Danske, "Olgjer Dahnsk", som han her kaldes, og han samler alle tolvvaars Dreng og tredsindstyvears Mænd, og med dem gaar han mod Fjenden, og da

skal Dansken vinde Sejr. Men det er ogsaa det sidste Slag, der skal staa, for saa er det forbi med baade Venner og Fjender, og det er Dommedag, da al Verden bliver ødelagt. Der er andre, der siger, at det Slag, hvor Holger Danske skal komme, det skal staa paa Kronens Mark norden for Thisted, og de siger ogsaa, at naar det Slag skal begynde paa *Tis-Enge*, saa skal Lindormen i Kløv Bakke bryde ud og gøre det af med baade Venner og Fjender, saa ikke een bliver tilbage, men det kan ogsaa være det samme, for da er det Dommedag."

Holger Danske er en sen dansk Sagnhelt, først kendt i Middelalderen, dengang en ung dansk Folkevisedigter, som har studeret i Paris, digtede ud fra sit Kendskab til fransk Heltedigtning, Folkevisen om Olger Danske, der vandt Sejr af Burmand og gav Tvekampens Pris, den væne Jomfru Gloriant, tilbage til hendes retmæssige Ægtemand, Kong Karvel. Holger Danske afløser, ligesom den hellige Thøger, en Forgænger fra Oldtidens Dage. Og det er næppe som andetsteds i Danmark en Sagnkonge fra Oldtiden, som Kong Dan eller Kong Skjold, Kong Frode eller Kong Hjarne, den sidste i Thys Nabolandskab. Vendsyssel i Hjarnesten paa Tornby Bjerg. Disse Sagnkonger sejrer nemlig altid i Kampen for det danske Folks og det danske Riges Tilvær, bragt til Undergangens Rand. I denne thylandske Ragnarokskamp er det derimod Undergangens Magter, der vinder Sejr, personliggjort i Lindormen i Kløv Bakke, ligesom det i de vestnordiske Ragnaroksmyster er Guderne, der bukker under i Ragnarokskampen, hvorefter den Mægtige ovenfra skal skabe en ny Himmel og en ny Jord. Vi har da efter min Formening i de mærkelige Sagn om Verdenskampen paa *Tis Eng* Mindelser om danske Oldtidsmyter bevaret paa Thyholm og det midtre og det nordlige Thy, hvor det fra først af har været selve Himmelguden Tir i Spidsen for Guders og gode Menneskers Hær, der overvindes af det bundne Ragnaroksuhyre, Lindormen i Kløv Bakker.

Om denne Lindorm fortælles et højst mærkeligt Sagn, hvorledes en Doktor i Thisted har haft Planer om at tilintetgøre dette verdensødelæggende Uhyre, før det for Alvor brød ud og gjorde vældige Ulykker:

"Doktoren fra Thisted havde en lille Flaske med sig med en Slags blaa Draaber i, og det var det eneste, som kunde slaa Lindormen ihjel, men det skulde ogsaa nok kunne gøre det ud, naar

bare Draaberne kunde træffe den lige paa det rigtige Sted, og det var lige i Nakken. Tre Draaber var da nok, og hjalp de ikke, kunde mere heller ikke gøre det. Nu viste Doktoren Folkene, hvor Lindormens Nakke laa, og hvor de skulde grave. Og saa lavede han tre Baal Ild der ved Højen og sagde til dem: "Nu stiller jeg mig ved Aabningen med Flasken i Haanden, for, saa snart som Nakken kommer til Syne, at kunne faa hældt Draaberne paa den. Saa snart Lindormen mærker Draaberne, vil han fare løs og ud af sin Hule, saa Jorden ryster ved det, men de tre Baal Ild skal han igennem, det er han nødt til. Falder saa Halen, inden han kommer igennem dem, saa er det godt, og saa er vi frelste, men falder den ikke, saa er det galt; for saa har Draaberne ikke ramt ret, og saa maa I se til at frelse jer, om I kan, for saa gaar Lindormen ud i Verden, og intet kan staa for den. Saa sker der Ulykker saa store, som I aldrig kan tænke jer, for saa vil Verden blive næsten lagt øde. Nu ved I det, for om det skulde ske." Havde der tidligere været Folk nok, der bød sig til at hjælpe Doktoren fra Thisted med at grave Lindormen i Kløv Bakke ud: engang vilde den jo dog bryde ud, og da vilde der ske store Ulykker - saa vilde det nu efter Doktorens Besked ikke gaa ret med deres Graven. De listede af en efter anden, og siden den Tid er der ingen, der har vovet at binde an med Lindormen i

Kløv Bakke."

Efter min Mening har vi i dette i dansk Overlevering ret enestaaende Sagn den sene Efterklang af en thylandsk Oldtidsmyte om Ragnarok, om Himmelguden Tir, der har bundet det verdensødelæggende Uhyre og spærret det inde i Kløv Bakke, og som forgæves prøver at overtale de andre Guder til et forvovent Forsøg paa at gøre det fuldstændig af med Ragnaroksuhyret. I de over tusind Aar, hvor Myten er gaaet fra Mund til Mund, nedarvet fra Slægt til Slægt, er Himmelguden Tir blevet nedskaaret til Doktoren fra Thisted med de magtfulde blaa Draaber, og de underordnede hjælpende Guder er blevet til Folk fra Eggen, der skulde grave sig ned til Ragnaroksuhyrets eneste saarbare Punkt, dets Nakke. Det oprindelige Ragnaroksuhyre er da i Tidens Løb blevet opfattet som en Drage, som en Lindorm med Hule i Kløv Bakke. Fra de midtjydske Egne har vi ganske tilsvarende Sagn, f. Eks. Sagnet om Lindormen i Brande, men disse midtjydske Sagn er ikke præget af de nordlige Thyboeres Sortsyn, men af Troen paa et dansk Tusindaarsrige, efter den lede Lindorms lykkelige Likvidering i den stor Ragnarokskamp.

Men end ikke Thyboerne kan unddrage sig det almindelige danske Lyssyn, det viser de smukke Sagn fra det sydlige Thy om Skatten i

Skyum Bjerger er et yndet Udflugtssted, og Bakkedragene mod Fjorden har her en særlig storladen Karakter. (Aage Vilsbøll fot.)

Hjælpensbjerg, der skal komme det danske Rige til Nytte i vort Folks største Nød.

Det er den gode gamle Lærer *L. N. Bertelsen*, født i Vestervig Sogn 1830, der fortæller Sagnet om Hjælpensbjerg. ”I Kobberød Hede, Gjettrup Sogn, ligger der en stor Kæmpehøj, som kaldes ”Hjælpensbjerg”. Sagnet fortæller, at engang i Oldtiden dannede Limfjorden paa dette Sted en lang og dyb Bugt, hvor Skibe kunde sejle ind lige til det Sted, hvor Hjælpensbjerg nu ligger. Under en Ufred, hvor Fjenden hærgede Landet, samlede det danske Folk de kostbareste Skatte om Bord paa et Skib, som i al Hemmelighed sejlede med den rige Ladning op gennem Limfjorden og ind i denne afsides Bugt. Her trak man saa Skibet saa langt op i Stranden, som man i Hast kunde faa det og kastede saa en Jordhøj op over det. Saaledes laa saa Skibet godt gemt, og der skulde det ligge med alle sin gyldne Skatte, indtil Danmark engang kom rigtig i Nød, først da kan Skatten hæves til Hjælp i Nøden. Derfor gav man Højen Navnet ”Hjælpensbjerg”. At der er sat Vagt over denne Skat, som over saa mange af de i Jorden glemte Skatte, er en Selvfølge. Det er dog her hverken en Trold eller en Drage eller noget andet rædsomt Uhyre. Det er en Kæmpe, en Konge eller en Høvding, som sidder paa Skibets Dæk paa en Guldstol ved et Guldbord. Paa dette Guldbord hviler hans Arme og Hovedet paa dem. I den Stilling blunder han, til Solen kommer til at skinne paa ham, da vaagner han brat og forsvinder med hele Skatten. Saadan vil det i hvert Fald gaa for den, der vil prøve at udgrave Skatten for selv at vinde Rigdom derved, thi Skatten kan kun hæves for Fædrelandets Skyld og til dettes Frelse i Nøden.

Det blev mig sagt af en gammel Kvinde, som er død for mange Aar siden, at naar den Tid kom, at Skatten skulde drages frem, saa maatte der graves i Nordsiden af Højen, saaledes at Solen ikke kan skinne ind i Aabningen. Og saa snart Kongen kommer til Syne, maa en kæmpestærk og modig Mand gribe resolut fat i Stolen og vælte den med Kongen, thi da har han mistet sin Magt og maa give Slip paa Skatten.”

Denne Konge paa Guldskibet i Hjælpensbjerg opfattes af en fremmed Optegner, Lærer *Nissen* i Ramten, som Kong Skjold, og han siger: ”I Hjælpensbjerg er Kong Skjold stedt til Jorde med alt det Guld og alle de kostelige Skatte, som Folket medgav ham, da hans Skib sejlede for Vind og Vove med hans afsjælede Legeme”.

En ganske ypperlig stedlig Optegner, Lærer *Johan Nielsen* i Randrup, kender ikke noget til den mytiske Konge, men han siger om Guldskibet i Hjælpensbjerg, at ”Sybille har spaaet, at naar der bliver den største Hungersnød i Danmark, skal dette Skibs Værdi være tilstrækkelig til at føde alle Landets Beboere. Men dersom nogen før den Tid vover at gøre saa meget som et Spadestik i Bjerget i den Hensigt at bemægtige sig Guldskibet for egen Fordels Skyld, skal han ikke alene ikke faa Skibet, men han skal dø, før Aaret er omme.”

Vi har i Thy som andetsteds en Mængde Sagn om, at emsige Skattegravere faar en lang Næse. Tavsheden bliver brudt, og den lokkende Skat synker i Jordens Dyb. Der skal som i Hjælpensbjerg-Sagnet være særlige Betingelser til Stede for, at Skattesøgningen kan falde heldigt ud.

”Under Herremandsvælden var der en Fæstebonde til Øland, som var saa forarmet, at det var ham umuligt at udrede sine Afgifter til Herremanden, hvorfor denne truede med at jage ham fra Gaarden. Terminstiden nærmede sig, og Bonden øjnede endnu intet Raad. Der gik paa den Egn et Sagn om, at der et bestemt Sted paa Øland Mark laa en Skat skjult i Jorden. Denne Skat kom dog til Syne hver St. Hansnat Kl. 12, idet en stor Kobberkedel skød sig op af Jorden, og oven paa Skatten laa en lille sort Hund. Nogle paastod, at de havde set Hunden, men de troede, at hvis nogen nærmede sig, blev den lille Hund til et rædsomt Uhyre, saa at ingen turde vove at komme nær dertil.

Bondemanden havde en lille Datter, som havde hørt dette Sagn. Da hun vidste, hvilken Nød hendes Fader var i, tænkte hun som saa: ”Den lille sorte Hund vil vist ikke gøre mig nogen Fortræd, naar jeg er god ved den, det gælder om at redde min stakkels Fader, jeg maa prøve det”. St. Hansaften gik derfor den lille Pige ud til det Sted, hvor man havde fortalt hende, at Skatten viste sig, og skønt hun, der ellers var noget mørkeræd af sig, maatte vente til Midnat, saa gik hun dog i Guds Navn og var derfor ikke bange. Just som Midnatsklokken slog, skød Skatten op af Jorden, og der laa den lille sorte Hund oven paa Kedlen. Hun nærmede sig ikke uden Ængstelse, men da Hunden slet ikke blev til noget Uhyre, saa fattede hun Mod og talte venligt til den. Hun løste sit Forklæde og svøbte det omkring Hunden, løftede den ganske varsomt op

og lagde den stille og forsigtigt ned paa Jorden. Kedlen var fuld af glimrende Guldstykker, og snart havde hun fyldt sine smaa Lommer dermed. Hun tænkte ikke paa at skrabe mere til sig, end hvad hendes Fader havde Brug for til at betale sin Gæld til Herremanden med. Saa lagde hun Hunden med varsomme Hænder op paa dens Plads paa Kedelen igen, og efter at hun havde kærtetegnet og takket den, saa tog hun sit Forklæde og gik glad og taknemmelig hjem. Men idet hun vendte sig bort, sagde Hunden: ”Havde du ikke taget mig saa sødt og lagt mig saa blødt, saa skulde du ikke have sluppet saa let”. I det samme saa den lille Pige sig tilbage, men da var baade Skatten og Hunden borte. Men St. Hansdag, den fastsatte Frist, kunde hendes Fader tilfredsstillende Herremandens Krav og endda have en god Skilling tilovers.”

Vi gaar nu over til, hvad vi kan kalde de mere *historiske Sagn*, Sagn, hvor det overnaturlige, det mytiske Moment ikke gør sig slet saa stærkt gældende som i de allerede anførte rent folkemytiske Sagn, og vi begynder med Sagn vedrørende Kristendommens indførelse og Bygningen af de nye *Kirker*.

Et af de ældste thylandske Kirkebygningssagn findes i Resens Danske Atlas c. 1680 og er knyttet til Tømmerby Kirke i V. Han Herred. ”Kirken siges dengang at være opført i selve den hedenske Tid af en Mand, som hed Vidrik Viss, som, efter at han havde forladt Hedenskabet, gik over til den kristne Tro, skønt han paa samme Tid fastholdt visse hedenske Skikke, saaledes at han ikke vilde begraves paa Kirkegaarden, men i en Høj. Peder Dyrskjød, den lærde vendsysselske Bonde, fortæller, at der for ikke saa længe siden har siddet en lang Sten i Kirkemuren, paa hvilken der fandtes følgende Indskrift:

Jeg hedder Vidrik Viss,
Fader min boede paa Hevris,
jeg gjorde Kirke for dig,
bed du godt for mig.
Min Fader ligger i Ollehøv,
jeg vil selv ligge i Vegelhøv.”

Præsten i Tømmerby 1667 og hans Menighed maa have tænkt sig, at det var en Enkeltmand, en hedensk Kæmpe, Vidrik Rise har man nok kaldt ham, højlagt i Veggelhøj, Sydvest for Kirken, der havde ladet Tømmerby Kirke bygge paa egen

Bekostning. Tilsvarende Opfattelse har man ogsaa andetsteds i den thylandske Overlevering, saaledes f. Eks. ved Kaastrup Kirke. Det var, dengang Havet gik helt ind til Skrænten nedenfor Kirken. ”En Dag blev en meget rig Adelsdame, som sejlede paa Havet lige udenfor, overrasket af en stærk Storm og meget høj Søgang, og Skibet var lige ved at kæntré. I sin Nød bad hun til Vorherre og lovede, at hvis hun kom frelst i Land, vilde hun bygge en Kirke, der hvor hun landede. Dette skete ogsaa, Skibet strandede der, hvor Kirken nu ligger, og hun blev reddet i Land. Aaret efter byggede den rige Adelsdame Kaastrup Kirke.”

Om selve Kirkens Bygning fortælles der i Herredsbyen Hassing, at ”en Mester med sin Svend arbejdede paa Murene, saaledes at Mesteren satte Sydsiden af Kirken, men Svenden Nordsiden. Da Arbejdet var endt, saa Mesteren paa sin Side af Kirkebygningen og sagde: ”Den Side skal staa i tusinde Aar”. Svenden vilde være mere end Mesteren og sagde: ”Min Side skal staa, saa længe Verden staar!” Herover blev Mesteren vred og sagde: ”Har du gjort evigt Arbejde, skal du ogsaa have evig Løn!” Dermed stak Mesteren sin Dolk i Brystet paa Svenden, saa han styrtede død om med det samme.”

Særlig berømt blandt Thylands Kirker var Kirken i Jannerup. ”Den blev betragtet som et helligt Sted, hvor de syge kunde hente Lægedom, og hvor de søfarende burde knæle, inden de vovede sig fra Kysten. Derfor blev der givet store Gaver til Kirken. Der fortælles, at en Mand en Gang kørte derhen med sin stakkels Søn, som havde mistet sit Syn. Da de kom i Nærheden af Kirken, spurgte den blinde Søn: ”Fader, hvad er det, vi ser derhenne?” ”Det er Jannerup Kirke, min Søn, men hvad, kan du ogsaa se den? Naa ja, lad os saa køre hjem igen”. Dermed kørte de tilbage, men til Straf for, at Faderen undlod at give sin Gave til det hellige Sted, mistede Sønnen igen sit Syn paa Hjemvejen.”

”Denne Kirke skal fra først af have været saa ringe, at den var tækket med Lyng, og de kaldte den ”den fattige Kirke i Thy”. Herremanden paa Rostrup havde en Flok Stude, der gik udenfor Kirkegaardsdiget, og saa siger han, at den første Stud, der gik ud af Flokken og henimod Kirkegaardsdiget, vilde han give til Kirken. Det var den allerbedste Stud. Herremanden holder sit Løfte, men det var Begyndelsen til, at Folk kom paa den Tanke, at man burde give Penge til

*Fra Hou Daas har man en storslaaet Udsigt over Land og Fjord. Midt i Billedet ses Hovsør By og i Baggrunden Hannæs.
(Aage Pedersen fot.)*

Kirken, Folk, der var syge, eller Folk, der var i Havsnød. De kaldte den en hellig Kirke, og den blev berømt for sin Hellighed.”

Men selv en ganske almindelig lille Kirke som Torup Kirke i Vang Sogn, der blev nedbrudt 1794, fordi den kun havde 12 Familier tilbage, var en Helligdom, der ikke maatte vanhelliges. Sagnet fortæller, hvorledes det gik Kirkeeejeren, en Herremand paa Djernes, Anders Tøfting, der fik Tilladelse til at nedbryde Kirken. ”Af Kirkens Stene vilde han danne sig et Studelukke, dvs. en indhegnet Plads paa Marken, hvor Studene kan ligge om Natten i Stedet for at drives hjem. Det fik han ogsaa i Stand og forsynet med Plankeværk, saa godt og herligt, at han syntes, at dette Studelukke kunde vare til evig Tid. Studene kom derind den første Aften, og alt var efter ønske, men saa snart Folkene paa Gaarden var komne i Seng, begyndte Studene at brøle og tude saa forskrækkeligt, at de kunde høre det op paa Gaarden. Karlene stod da op og vilde hen at se, hvad det skulde betyde, men da de kom ud, saa de en Ildflamme over Studelukket, og ingen turde vove at gaa derhen. Men om Morgenen var Gærdet nedbrudt, Stenene knuste og Studene døde. Døbefonten fra Torup Kirke benyttede Herremanden som Svinetrug, men Svinene døde

alle, som aad af det. Der blev staaende et lille Stykke af Kirkemuren, som han ikke denne Gang havde Brug for. Det kunde hverken han eller nogen anden siden bryde ned, og det stod endnu i Aaret 1875.”

Der er i Middelalderen sket mange voldsomme Begivenheder i de thylandske Kirker, saaledes f. Eks. Herremanden Ingvor Ingvorsens Drab i Søndbjerg Kirke paa Thyholm, besunget i Adelsvisen om Liden Ingvors Faderhævn, men det mest almenkendte af disse Sagn er Sagnet om den thylandske Herremand Jens Glob den haardes Hævndrab paa Biskop Oluf af Børglum i Hvidbjerg Kirke paa Thyholm den 29. August 1260. Af Adelssagaen i hans Svoger Oluf Hases Efterslægt, optegnet o. Aar 1600 af en slægtsstolt Adelsdame, henlægges Børglum-Bispens Drab til Juleaften og til Hvidbjerg Kirke vesten Aa i selve Thy. Det pragtfulde, ægte middelalderlige Adelssagn om Jens Glob den haarde er gendigtet af H. C. Andersen i hans Historie ”Bispen paa Børglum og hans Frænde”.

”Der har ogsaa været en af de Glober, som har heddet Jens Glob, han havde hele Thy under sig, undtagen det gejstlige Gods. Han kom ud af Landet at tjene, da han var ni eller ti Aar

gammel. Mens han var ude af Landet, døde hans Fader. Da hans Fader var død, trængte Bispen af Børglum hans Moder svarligen i mange Maader, forfulgte hende til Ting og Stævne, men han kunde dog ikke sætte sin Villie igennem, da hun i et og alt henholdt sig til Loven. Bispen angav hende da for Paven og fik paveligt Bandsbrev over hende, saa hele hendes Land Thy blev sat i Band, saa at intet Lig maatte begraves, intet Barn døbes, og ingen maatte faa de hellige Sakramenter. Hele hendes Slægt og Venner, der var hende behjælpelig i hendes Sag, blev ligeledes bandsat, og det blev forbudt hendes Bønder at yde hende Landgilde, Ægt eller Arbejde, hvorfor hun var nødt til selv at holde sin Plov, og hendes Pige drev den i hele syv Aar. Og Bispen lod sig slet ikke nøje dermed, men han erhvervede Stævning over hende til at møde for Pavens egen Domstol, i den Tro, at han derved skulde faa tildømt Bispestolen hele hendes Gods.

Saa drog hun ud af Landet med to sorte Øksne for hendes Vogn og med en Pige, som kørte for hende. Og da hun drog igennem Franken, mødte hun en ung Mand, der lige var slagen til Ridder, med hans seks Svende. Han lod hende adspørge, hvorfra hun kom, og hvorhen hun vilde. Hun svarede, at hun havde hjemme i Danmark, hvorfra hun ogsaa var kommet, og at hun vilde til Paven, for hvem hun var stævnet. Han lod hende fremdeles spørge ad, om hun var af adelig Stamme, og om hun ikke havde Børn, Slægt eller Venner, som havde kunnet foretage den møjsommelige lange Rejse for hende. Hun sagde, at hun var kommet af godt Adelsfolk, hendes Husbond var død fra hende, en Søn havde hun haft, men hun vidste ikke, om han levede eller ikke, thi han var sendt ud i fremmede Lande, og hun havde intet hørt eller spurgt fra ham, siden han kom ud. Slægt og Venner havde hun gode nok, men de turde ikke befatte sig med hendes Sag af Angst for den pavelige Bandsætning. Da den unge Ridder hørte hende tale, genkendte han sin Moder, og han bevægedes af sønligt Hjertelag overfor hende, og han sagde: ”Moder, jeg er Eders Søn; eders Husbond, som I har nævnet, er min Fader, og endog Lykken for Eder er omvendt i Eders Fædrenerige, og Slægt og Venner har forladt eder, saa har dog Gud den Alsommægtigste til denne Dag udi fremmede Lande naadelig bevaret mig. Saa beder, raader og formaner jeg Eder, at I ville begive Eder paa Hjemvejen og antvorde

mig Eders Breve og berette mig Sagens Lejlighed, saa vil jeg møde mod Bispen for Eder hos Paven”. Det gjorde hun ogsaa. Han mødte saa siden til bestemte Tid med Bispen hos Paven og tabte den gejstlige Sag. Men Paven bestemte, at hvad han havde Bispen at tiltale for verdslige Sager for Vold, Uret og Overlast, han udi mange Maader havde tilføjjet hans Moder, skulde han tiltale Bispen efter Landsbyen for hans rette Dommere, og det maatte da gaa dermed, saa vidt Lov og Ret kunde være, og han fik sin Moder løst af Band. Med denne Dom drog de begge hjem, og straks da de var hjemkomne, lod Jens Glob stævne og indkalde Bispen, men der kunde ikke vederfares ham nogen Ret, thi Bispen havde stort Tilhæng, og han skød sig ogsaa ind under den gejstlige Ret og Paven. Jens Glob lod ham da ogsaa stævne for Paven, men Bispen mødte ikke, og han kom derfor i forgæves Kost og Tæring ved denne Sag.

Saa drog han hjem og lod al Trætte falde med Bispen, idet han tænkte i andre Maader at ville betale ham. Han udspurgte saa en Tid, at Bispen kunde ventes til Thy for at visitere. Hvorfor han skrev sin Svoger Hr. Oluf Hase til, at han Juleaften eller Julenat skulde møde ham til Ottesang ved Hvidbjerg Kirke vesten Aa udi Thy. Hvis han ikke mødte ham, vilde han komme og gæste ham, saa han skulde takke ham for lidet godt. Saa rejste Hr. Oluf Hase straks til Thy med tolv Heste, og da han kom til Næs Sund, da var det saadant Guds Vejrlig, at han ikke kunde faa Færgen over til sig, eller nogen kunde komme derover. Da vendte han sig om til sine Hovmænd og sagde, at Gud gjorde det forkert, at han ikke kunde for Guds Vejrlig komme over, og det skulde regnes ham for Fejghed, at han ikke skulde komme sin Svoger til Hjælp og Undsætning, som han var pligtig til, og som han gerne vilde gøre. Og dermed aftakkede han alle de af sine Svende, som vilde ride tilbage, og han gav dem Hest og Harnisk, ganske som de førte det, og bad dem sige hans Hustru, hans Slægt og Venner god Nat. Men de svarede ham, at de tjente ham for Klæder og Penge, og at de engang havde tilsagt ham deres tro Tjeneste, og de vilde derfor vove deres Liv og Hals med ham, som det sig ærlige og tro Tjenere burde at gøre for deres Husbond. Dermed satte han saa ud i Sundet, og alle hans ti Karle blev derude, men selv naaede han over Sundet med sin Smaadrenge i stor Livsfare, og han red saa samme Nat med samme

Hest til Hvidbjerg Kirke, fire store Mile om Vinteren i stor Frost og Kuld.

Mangfoldige er de Sagn, der er knyttet til Herregaarden "Kjølbygaard" og Fru Anne Søe, der her ses sammen med sine to Mænd, Raadmand Søren Lugge og Justitsraad Enevold Nielsen Berregaard. Epitafium i Thisted Kirke (Nationalmuseet fot.)

Og som Hr. Oluf Hase kom til Kirken, da var allerede baade Bispen og Hr. Jens Glob komne, og som han vilde gaa ind i Kirken, mødte Hr. Jens ham i Vaabehuset og bød ham en god Dag og sagde: "Nu ser jeg vel, at du ikke har ladet Svogerspydet ringle i Hæftet. Havde du ikke kommet, skulde jeg nok have besøgt dig i dit Hjem". Hr. Oluf svarede: "Jeg er reden dig denne Rejse til Villie, at jeg derover har mistet ti af mine Karle og Heste, og jeg selv er næppe undkommet med Livet, men hvorledes er du og Bispen kommet overens?" Jens Glob svarede: "Vi er forligte." Dermed tog Hr. Oluf til sit Sværd og sagde: "Har du ladet dig besnære af Bispen, da skal hverken du eller han komme fra denne Kirke med eders Liv". Dermed huggede Oluf Hase efter ham, men Jens Glob sprang ind ad Kirkedøren, og bad ham holde sig i Ro, Bispen havde han ihjelslagen. Saa gik de sammen midt ind i Kirken, og der laa Bispen slagen og alle hans gejstlige Tjenere.

Saaledes hævnede Hr. Jens Glob sig paa Bispen Oluf Glob af Børglum for den Uret, Bispen havde paaført hans Moder. Og for denne

Gerning har man kaldte ham Hr. Jens Glob med dette Tilnavn "hin haarde".

Af det syttende og attende Aarhundredes Adelige er der een, der har et særlig ondt Ry, den ene er den gamle gerrige gridske Fru *Anne Søe* til Kjølbygaard, næsten lige saa berygtet i Thy, som Fru Ingeborg Skeel til Voergaard er det i Vendsyssel.

Det mest udbredte Sagn om Fru Anne Søe (1644-1736) er Sagnet om hendes Hund, der frembringer Guldpenge. Lærer *L. N. Bertelsen* i Ø. Vandet har hørt fortælle om, at hun havde en lille sort Hund i Sengen hos sig hver Nat, og hver Morgen brækkede den en Guldmønt op til hende, og derved øgedes hendes Rigdom Dag for Dag. Hos *Thiele* fortælles 1843, at "en Aften kom en af hendes Fæstebønder til Kjølbygaard, for at betale Rentepenge, men det var mørkt, og alle var til Sengs. Han gik da omkring, indtil han kom ind i et lille Kammer, hvor han saa Lys at brænde. Der blev han vaer, at der stod en Skæppe midt paa Gulvet, og straks kom en Hund af forfærdeligt Udseende ind i Kammeret, gik hen til Skæppen og gøede ned i den. Men hver Gang den saaledes havde gøet, kom der flere Sølvpenge i Skæppen ud af Hundens Flab, og den gik ikke bort, før Skæppen var fuld. Da paakom der Manden en Lyst til at tage nogle af disse Sølvskillinger, og han tog tredive nye Stykker af dem og gemte dem i sin Pung. Om Morgenen gik han da til Fruen for at betale hende Renter, men da hun saa de nye Penge, paastod hun, at de var taget fra hende. Bonden fortalte da, hvad han havde set om Natten, og derover blev hun saa forskrækket, at hun skænkede ham den Gaard, han havde i Fæste, for at han skulde tie med det, han havde erfaret, saa længe hun levede."

Thiele fortæller ogsaa, at "der blandt Tyendet var en Karl, der stod i særlig Yndest hos hende, og ham viste hun derfor ofte en stor Kiste med Sølvpenge, og sagde, at han maatte tage saa mange af dem, han vilde, men han var aldrig i Stand til at løfte en eneste af dem op af Kisten. Naar han da stundom sagde, at han vel kunde ønske at have saa mange Penge, eftersom Livet da ret maatte blive lysteligt, sukkede hun altid og svarede: "Vel sandt, hvis der ikke var den gruelige Død!" Ofte nævnes det i Overleveringen, at hun engang skulde have sagt, at det var ingen Sag at faa Kjølbygaard til at staa

paa Guldsøjler, naar bare der ikke var den slemme Død. Hos Thiele fortælles ogsaa det stærkt udbredte Sagn om hendes Bortfærd fra denne Verden: ”En Aften befalede hun sin Karl at spænde for, hun vilde køre en Tur. Karlen indvendte, at det var saa mørkt, at han ikke vilde kunne finde Vejen, men hun svarede, at Hestene nok skulde kende den. Da kørte hun i mere end to Timer over Stok og Sten, indtil Hestene standsede ved en oplyst Gaard, som Karlen aldrig havde set tilforn. Der kørte de ind; Fruen steg af og gik ind i Storstuen, som var oplyst. Imidlertid ventede Karlen med Vognen, og da det varede noget længe, listede han sig til Vinduet og kiggede ind. Da saa han hendes Naade sidde afklædt midt paa Gulvet; ved Siden af hende brændte et Baal, og en Mand stod hos hende og redte hendes Haar. Straks efter fik Karlen Ordre til, at han kun skulde køre hjem, men siden den Tid var der ingen, der saa noget til Fruen, og Karlen var af den Formening, at hun samme Nat var ført til Helvede. Rigtignok blev der fortalt af hendes Slægtninge, at hun var kommet tilbage til Gaarden, hvor hun straks efter var bleven syg og var død, men der var dem, der paastod, at der kun laa en Visk Halm i Ligkisten ved hendes pragtfulde Begravelse.”

Oftest tænker Almuen sig, at Fru Anne Søe kører igen mellem Thisted og Kjølbygaard eller omvendt. I Thisted vil Folk ved Midnatstide have set Fru Søe komme kørende ind ad Østerport i en Karet med fire kulsorte Heste for, og straks efter igen tage bort. Eller det hedder 1857: ”Fru Anne Søe kører om Natten fra Kjølbygaard til et Sted i Nørregade i Thisted, som hun engang har ejet. I Gaarden der vender hun, og kører saa tilbage igen, ad den Vej hun kom.”

Der fortælles ogsaa, at ”Fru Søe spøgede saa stærkt paa Kjølbygaard, at der blev hentet den ene Præst dygtigere end den anden, for at mane hende ned, men lige meget hjalp det. Saa rygtedes det, at der var en Præst i Norge, som var meget dygtig til at mane, og endnu havde intet Genfærd kunnet staa for ham. Ham blev der sendt Bud efter, han kom sejlende til Kysten, og han blev roet i Land i en Baad. Han kom til Kjølbygaard ved Mørkets Frembrud, og han mødte snart Anne Søe, som han længe kæmpede forgæves med, hvad der gjorde ham ondt, da hidtil ingen endnu havde gaaet ham paa. Da den norske Præst saa den første lysende Stribe paa Morgenhimlen, gik han paa Akkord med Anne

Søe, at de to Værelser paa Kjølbygaard, hvor hun havde plejet Omgang med den Slemme, skulde staa til hendes Raadighed, men saa skulde hun lade den øvrige Gaard og Omegn i Fred, og derved blev det. De to Værelser kaldtes ”Himmerig” og ”Helvede”. Om Værelset ”Helvede” fortæller en Højskoleelev 1924, at i det Værelse var der Billeder af hendes tre Mænd, som var døde før hende, og som hun havde solgt til Djævelen, og i Loftet var der udhugget Djævleskikkelser.

Oppe i V. Han Herred paastaar man, at Fru Anne Søe som Ejerinde af Vesløsgaard havde tilegnet sig ved falsk Ed Jord, som rettelig tilhørte Øsløs Sogns Bønder.

Forfatteren *Johan Skjoldborg*, der var født 1861 i Øsløs Sogn, fortæller om hende: ”Vesløsgaards Jorder grænser til Øsløs Bys, og Skellet fulgte og følger et lille Dalføre. Fru Anne Søe var meget gerrig og tragtede efter at udvide sine Grænser. Derfor paastod hun uden videre, at saa og saa meget Jord af de Øsløs Mænds Jord var hendes. Det førte da baade til Ting og Trætte. Stridens Endeligt blev imidlertid den, at Retten tilkendte Fru Søe Jorden. Hun bar nemlig Muld fra sin egen Jord i sine Sko, og staaende paa Træde-Jord, som det siden kaldtes, svor hun en høj og drøj Ed paa, at hun stod paa sin egen Jord. Den Dag i Dag skærer Vesløsgaards Mark sig over paa den anden Side af Dalføret og ind i Øsløs Ejendom i en temmelig skarp Firkant, der er omgivet af et højt Dige og kaldes Trædejord.”

Af de mange thylandske Sagn om kloge *Præster*, der har Magt over Djævelen og hans Anhang, de onde Genfærd, vælger jeg at gøre et lille Udvalg af de mange Sagn, der knyttes til den myndige og dygtige Amtsprovst *Peder Chr. Bendix*, der i Aarene 1799 til sin Død 1833 var Præst i Vestervig.

Lærer *L. N. Bertelsen* fortæller om en Karl, der i sine unge Dage havde tjent som Kusk hos Amtsprovsten i Vestervig: ”Jeg kørte for Provsten til Thyholm, og da vi paa Hjemvejen ved Aftenstid kom til Tybjerg, blev Hestene paa en Gang saa stædige, saa at det var ikke muligt at drive dem afsted. Det var, som om Vognen var naglet til Pletten. Saa siger Provsten til mig: ”Giv mig Tømmen, og staa du af Vognen, og gaa foran den frahaands og let Hovedtøjet saa meget, at du mellem Hestens ører kan se bagud i Vognen, saa vil du kunne se, hvad det er, der hindrer os i at køre.” Jeg gjorde saa, og da saa

Thy er stærkere end nogen anden Landsdel præget af Kæmpehøje i Tusindtal, og til mange af dem knytter sig Folkesagn. Billedet her er fra den store fredede Oldtidskirkegaard paa Ydby Hede. (M. Østergaard fot.)

jeg, at der bag i Vognen sad noget, der lignede en hovedløs Hest. Da bød Provsten mig at tage det frahaands Baghjul, lægge det bag i Vognen og sætte mig op i Kuskesædet. Da jeg ikke længer kunde se Uhyret, vovede jeg mig til det, og det gik ogsaa godt nok, men saa snart jeg var paa Bukken og havde fat paa Tømmen, saa gik Hestene nok saa villige, og Vognen gik saa godt, som om den havde alle Hjul at løbe paa. Jeg kan da vel tænke, at den hovedløse maatte følge med og være fjerde Hjul, indtil vi satte det rette Hjul paa igen, og jeg skal love for, at Bæstet fik rørt sine Skanker, for Provsten skyndede paa, saa jeg kørte, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde.

Vi kom vel hjem, og da Provsten var staaet af Vognen, sagde han: "Naar du nu har faaet Hestene ind og givet dem et Foder, saa kan du trække Vognen om til Dammen, og skyde den saa langt ud, at Vandet kan helt gaa over de bagerste Hjulnav." Det gjorde jeg, og der maatte Trolden staa og bære paa Fjerdedelen af Vognen hele Natten, saa var den blevet varm af det stærke Løb, saa blev den rigtignok til Gavns afkølet. Noget op paa næste Dags Formiddag kom Provsten og hjalp mig med at trække Vognen paa Land, og nu maatte jeg sætte Hjulet paa sin Aksel igen, og først da jeg havde gjort dette, fik den hovedløse Lov at slippe, kan jeg

tænke. Det er den eneste Gang, jeg har haft et saadant Uhyre oppe at age."

Om Amtsprovst Bendix fortæller L. N. Bertelsen ogsaa, at "han en Gang var i Selskab paa Vestervig Klosters Nedergaard. Da de næsten var færdige til at gaa til Bords, raaber Provsten paa een Gang med en fast, bydende Stemme "Staa !" Og i det samme gav han et haardt Stamp med Foden. Han bad derpaa Værtinden undskylde, at han maatte øjeblikkelig hjem, han skulde snart være tilbage igen. Just som han kom til Gavlen af sin Præstegaard, foer den ene Tørfisk efter den anden ud af Gavlvinduet. Provsten stod og saa, at der var en ret god Dyngge, og saa raabte han: "Har Du ikke snart nok?" Sikken Forskrækkelse den arme Tyv fik. Han var tilfreds, at han kunde have sunket igennem Loftet af Skam og Rædsel. Han bad saa mindeligt for sig, at Provsten endelig ikke maatte gøre ham ulykkelig. Provsten bød ham bære Fisken op og lægge den pænt i Orden, hvor den laa, og dernæst læste han den arme Stakkel alvorligt Teksten og advarede ham paa det eftertrykkeligste ikke at komme tiere paa de Veje. "Det er i hvert Fald ikke værd, at du prøver at stjæle fra mig, for du kan være viss paa, at jeg nok skal nappe dig." Dermed var den Rettergang holdt, og Provsten gik tilbage til Selskabet igen, hvor man prøvede paa at udfrigte ham, hvorfor

han skulde saa hovedkulds hjem, men han vilde ikke ud med Sproget. Det rygtedes dog snart, hvad der var gaaet for sig, og man fik derved et kraftigt Bevis for, at Provsten kunde mere end sit Fadervor, men han havde nok ogsaa gaaet i den sorte Skole. Han var da ikke at spøge med, kan man forstaa."

Om Amtsprovst Bendix fortælles der ogsaa Sagn af en hel anden Art. "Han visiterede engang i Ø. Assels Skole paa Mors. Her var der en gammel svag Lærer, som ikke var rigtig hjemme i sine Sager. Ved Overhøringen fandt Provsten, at Børnene læste daarligt og udbrød: "Det gik meget daarligt, maa vi høre, hvordan Degnen læser?" Denne stod rystende og skælvende og begyndte nu at læse; men for Angst kunde han ikke rigtig føre det frem. Da slog Provsten Næsen i Vejret, det var al Tid hans Maner, og sagde: "Hum! ja naar Degnen ikke kan læse bedre, hvordan skulde saa Børnene komme til at lære det."

Men Amtsprovst Bendix fandt dog engang sin Overmand. "Det traf sig, at Kongen besøgte Thy, og paa denne Rejse vilde han ogsaa gæste Vestervig og Agger. Provsten havde da gjort sine Forberedelser til at modtage Kongen i Provstegaarden, men i Stedet for svingede Kongen forbi og kørte først ud til Agger. Provsten havde nemlig klaget over, at Kirken i Agger var saa brøstfældig, at han ikke længere turde prædike i den. Dette vilde Kongen nu have undersøgt med egne øjne. Provsten maatte da skynde sig at komme til Vogns og søgte nu at komme derud, inden Kongen og hans Følge kom til Agger Kirke for at kunne modtage ham der. Saa vilde han skyde Genvej mellem Taabøl og Agger, da Vejen der svinger i en Bue, og han nok kunde køre lige frem. Men der væltede Vognen, og han slog sig noget, saa det tog Tid, inden han naaede ud til Agger. Da han kom til Kirken, havde Kongen allerede været derinde og undersøgt dens Tilstand, og saa møder han Amtsprovsten i Kirkedøren. "Nu har jeg undersøgt Kirken og finder intet at udsætte. Jeg befaler dig at prædike her fra i Dag af!" Nogen Tid efter blev Provsten syg, og man vil paastaa, at det var Kongens Unaade, der blev en Pind til hans Ligkiste."

Af de mange thylandske Sagn om *kloge Folk og Hekse* vælger jeg et Sagn fra Østerild i *Thieles Folkesagn* 1843:

"I Nærheden af Østerild tjente en Karl i en Gaard, hvor Madmoderen, uden at han vidste det, var en Heks. Skønt hun gav ham god og sund Føde, trivedes han dog ikke, men blev for hver Dag magrere og magrere. Højlig bedrøvet derover gik han til en klog Mand og klagede sin Nød. Da fik han at vide, at hans Madmor var en Heks, som om Natten, naar han sov, omskabte ham til en Hest og red paa ham til Tromskirke i Norge, saa at det ikke var underligt, at hans Kræfter svandt. Den kloge Mand gav ham da en Salve, hvormed han om Aftenen skulde smøre sit Hoved. Naar han da var faldet i Søvn, vilde der komme en stærk Kløe i hans Hoved - han vilde da vaagne og se, at han var udenfor Tromskirke i Norge. Karlen gjorde, som det var sagt ham, og da han næste Nat vaagnede, stod han udenfor Tromskirke i Norge. Han havde i sin Haand Hovedtøjet til en Hest, som han havde revet af sig ved at klø sig i Hovedet, og bag ved sig saa han flere Heste bundet sammen ved hinandens Haler. Da han saaledes havde staaet nogen Tid udenfor Kirkedøren, kom hans Madmoder ud og smilte ret venligt til ham. Men han vinkede, at hun skulde komme nærmere, og da hun kom, kastede han Hovedtøjet over hendes Hoved. Straks blev hun da til en dejlig Hoppe. Nu besteg han denne Hoppe og red rask hjemad, men paa Vejen tog han ind til en Smed og lod ham lægge fire nye Sko under Hoppen. Ved sin Hjemkomst fortalte han Husbonden, at han havde været ude at købe en prægtig Hoppe, som godt vilde kunne gaa med den, som han havde, og Manden købte da Hoppen af ham for en god Betaling. Men da Husbonden tog Hovedtøjet af, forsvandt Hoppen, og Madmoderen stod i dens Sted midt i Gaarden med nye Hestesko paa Hænder og Fødder. Da fortalte Karlen Sagen, som den var, hvorfor Kællingen blev jaget paa Porten og fik aldrig Jernskoene af Haand eller Fod mere."

"Dengang Danmark og Norge hørte sammen, var det ikke saa sjældent, at fattige Nordmænd vandrede omkring hernede i Thy for at samle Fødevarer, og Folk turde ikke vel nægte dem, hvad de bad om, fordi man var kommet i den Tro, at Nordmændene var klogere end andre Folk, eller som det oftest siges: Kunde mere end deres Fadervor. Man troede ogsaa om dem, at de med deres Klogskab og hemmelighedsfulde Kunster kunde volde Fortræd baade paa Folk og Fæ. Saadan fortælles der, var der engang en Nordmand, som kom ind paa en Gaard og bad

om noget i Guds Navn, men blev bortvist. Da han kom udenfor Gaarden, gik han langs med Stalden, hvor der stod en Luge eller et Vindue aaben, og indenfor stod der en blisset Hest og gumrede, saaledes som Hestene gør for at minde Staldkarlen om, at Krybben er tom. Nordmanden saa Hesten, og man hørte ham sige: ”Stakkels Blis! du har snart fortæret dit sidste Foder!” Næste Morgen laa Hesten død i Stalden.”

Men de *kloge Nordmænd* kunde ogsaa gøre godt. ”Thisted Borgere var i gamle Dage slemme plagede med Rotter. Da kom der en gammel Nordmand til Byen, og han tilbød dem at fri dem for Rotterne, naar hver Borger vilde give ham en Rigsort. Det var de villige til alle sammen, saa nær som een. Nordmanden kaldte nu alle Rotter fra hele Byen sammen udenfor Byen og drev dem ned i Fjorden, hvor de druknede alle sammen. Men den Mand, der nægtede at give sin Rigsort, beholdt sine Rotter, der snart formerede sig saa stærkt, at hele Byen blev mere end godt forsynet paa ny. Saaledes var denne ene Mand Skyld i, at Thisted By ikke blev fuldstændig fri for disse slemme Gæster.”

Det mærkeligste og i dansk Overlevering vistnok ganske enestaaende Sagn om kloge Nordmænd er dette gribende Sagn om ”Du Dødens Mand”.

”En ung Sømand fra Klitmøller, som foer paa Norge og nylig var bleven gift, foretog sig kort efter Brylluppet en Rejse til Kristianssand. Mens han opholdt sig der, for at faa ordnet en Trælsthhandel og faa Lasten om Bord, mødte han en Dag en Nordmand, som hilste ham med de Ord: ”God Dag, Du Dødens Mand!” Han syntes underligt om denne ejendommelige Hilsen, dog tænkte han ikke dybere derover denne Gang. Men da han næste Dag kom forbi den samme Mand og fik den samme Hilsen, og ligesaa den tredje Dag, saa kom det til at gøre et alvorligt Indtryk paa ham, saa han standsede Nordmanden og spurgte ham, hvad han mente med dette.

”Dermed mener jeg, hvad jeg siger: du er Dødens Mand!” – ”Ja, jeg ved jo nok, at jeg skal dø engang, men derfor er jeg da ikke mere Dødens Mand end andre Mennesker.” ”Netop paa din Hjemrejse skal du dø.” – ”Hvorledes det?” ”Kan du taale at høre det, da skal jeg sige dig hele Sandheden.” – ”Lad mig kun høre, hvordan dette hænger sammen.” – ”Det hænger saaledes sammen: din unge Hustru har ladet sig

forføre af en anden, og derfor er du dem i Vejen, og du skal hindres i at komme levende hjem.”

Og Nordmanden fortalte ham nu videre, at der paa en viss Dag og paa et vist Klokkeslet, som han nævnede, skulde komme en Sendekugle og borttage hans Hoved. ”Nej, hør, ved du hvad!” raabte Sømanden, ”du maa helst snakke for Dukker og Gæs, for dem kan man bilde ind, hvad det skal være.” ”Ja, du kan tro det eller lade være, som du selv synes, men sandt er det, og jeg kan ogsaa sige dig, hvordan du skal bære dig ad for at redde dit Liv. Du faar paa Hjemrejsen en stor Kobbergrubekedel om Bord. Naar Du fylder den godt med Vand og sætter dig i den, saaledes at du har Hovedet oven over Vandet, men under Randen af Kedelen, skal du faa at se Kuglen stryger hen over Kedelens Rand lige over dit Hoved. Dersom du laver det saaledes, at du kan komme hjem en viss Dato, som Nordmanden ogsaa nævnede, saa er dette netop din Kones og hendes Kærestes Bryllupsdag.”

Alt dette blev sagt i en saa afgørende Tone, at hvor underligt det end lød, maatte Sømanden fra Klitmøller tro det, enten han vilde eller ej, og han rettede sig ogsaa derefter i alle Maader. Til det opgivne Klokkeslet satte han sig i Kedelen i Vand til Halsen. Sendekuglen kom ogsaa strygende hen over Kedelen lige over hans Hoved, saa at han kunde skønne, at han virkelig havde været Dødens Mand, hvis han ikke havde fulgt Nordmandens Raad. Han ændrede derefter sin Hjemrejse, saa han gjorde en Omvej, der tog saa megen Tid, at han netop kunde være hjemme paa de unge Folks Bryllupsdag.

Brudeparret havde været saa sikker paa, at Sømanden var død, at de næppe vilde tro deres egne øjne, da han traadte ind i Bryllupshuset lige efter Vielsen. Men da de fik Troen i Hænde, blev de saa rædselsslagne, at de var færdige til at synke i Jorden for at skjule deres Forbrydelse og Skam. Især rystede det Bruden dybt, da hendes hjemkomne Ægtefælle saa paa hende med sit alvorligste Blik, hvori hun læste hans dybe Vemod, men ogsaa hans bitreste Foragt og, som hun syntes, den haardeste Dom over hendes Utroskab, og det der endda var værre.

Uden at sige et Ord vendte han sig fra hende og gik sin Vej, og hun saa ham aldrig siden, men disse øjne, hvormed han sidste Gang saa paa hende, kunde hun aldrig glemme, hendes Hjertefred var borte. –”

Ja, saaledes kunde vi tænke os, har Købmand Kristen Jakobsen fra Ræer, den tidligere Skudehandler paa Norge, kunnet fortælle for sin ældste Søn, den senere store thylandske Digter *J. P. Jacobsen*. Vi vil slutte med en Sagnfortælling, der vilde være som talt ud af hans kærlige Moders og hans thylandske Ungdomselskedes Hjerte.

”Der kom en Mand kørende, som havde sin lille Datter med sig, og saa kom de forbi en Grusgrav. Den lille Pige saa, at alle Folk, der kom forbi, kastede Sten derned, og hun spurgte sin Fader, hvorfor de bar sig saaledes ad. Hendes Fader fortalte da, at der var en ung Pige, som havde født sit Barn i Dølgemaal, dræbt det og begravet det der, og derfor blev de ved at kaste

Sten der til Skam for Pigen. Den lille Pige sad og lyttede opmærksomt til, hvad hendes Fader fortalte. Om Aftenen, da hun var kommet i Seng, tænkte hun paa, om hun ikke kunde hjælpe den stakkels unge Pige, og hun bad til Vorherre, om han ikke vilde hjælpe hende. Om Natten drømte hun, at hun talte med den unge Pige, som havde myrdet sit Barn, og spurgte hende, hvad hun kunde gøre for at hjælpe hende. Da svarede Pigen: ”Du skal ikke være bedrøvet, Vorherre har tilgivet mig for længe siden, det er kun Menneskene, der ikke kan tilgive.” Da den lille Pige hørte, at Vorherre havde tilgivet den stakkels Pige, der havde myrdet sit lille Barn, blev hun saa inderlig glad.”

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 1, side 199-220).